

जाहिरातीचे दर.
खालील पत्त्यावर चौकशी
करावी.
व्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधिवास', पुणे २.

अर्थ

वर्गणीचे दर.
वार्षिक वर्गणी
रु. ४.
(टपाल हॅशिल माफ)
किरकोळ अंकास
एक आणा.

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

—कौटिलीय अर्थशास्त्र.

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे.

वर्ष २

पुणे, बुधवार, तारीख ९ डिसेंबर, १९३६.

अंक ४९

दि डॉन ऑफ इंडिया

लाइफ इन्शुरन्स कंपनी लि., पुणे.

पुणे व सोलापूर येथे

विलिंडिंग इन्व्हेस्टमेंट आणि बँकिंग डिपार्टमेंटची
कंपनीचे बँकर्सनी पसंत केलेली

ता. १ आक्टो -] नवीन योजना [ता. १ आक्टो.
बरपासून सुरू] बरपासून सुरू

मुदतीच्या ठेवीवर मासिक व्याज देण्याची
फायदेशीर अपूर्व सोय.

बँकेच्या उत्तरत्या व्याजाच्या काळांत लोकांस आपले कोटिधिक
निर्वाहास साधन अगर मदत म्हणून ठेवीवर मासिक, नियमित
व किरफायतशीर व्याज देण्याची व्यवस्था तारीख १ आक्टो-
बर १९३६ पासून अमलांत आणली आहे.

गरजूनी जास्त माहिती मागवावी अगर समक्ष भेटावे.

पुणे, ता. २२-९-३६ | जनरल मॅनेजर.

ओरायन (मॅगमस्)

उत्कृष्ट व्हर्जिनिया तंबाकूपासून बनविलेली ही
सिगारेट

२॥ आपणाला १२ आणे
१० चें पाकिट किंवा ५० चा डबा
सर्वत्र मिळते.

एकदां ओढल्यानंतर नेहमीच पसंत कराल.

बनविणार—

DECCAN TOBACCO WORKS,
POONA 4

Telegraphic Address:—'CIGARETTES', POONA.
Apply for Agencies.

“व्हीट ब्लासम” म्हणजे गव्हाचे पोहे

ह्या सारखे सात्त्विक आणि कसदार खाद्य दुसरे नाही.
पुड्याची किंमत [मापी २ शेर] ८८ आणे. नमुन्यासाठी
पात्रणे दोन आपण्याची तिकिटें पाठवावी.

कारखानदार :—भास्कर पांडुरंग सहस्रबुद्धे,
७५३ सदाशिव पेठ, पुणे.

स्टॉकिस्ट:—तांबे आरोग्य भुवन, मुंबई; श्री. लक्ष्मी
ट्रेडिंग कंपनी, सांगली, बेळगांव, कोल्हापूर.

वास्तुशास्त्रज्ञ व घरमालक

आमचा इमारतीच्या बांधकामाचा जुना शिफारसपूर्वक
व अगत्याने वापरतात.

“गिलाव्याचा जुना हा तर आमचे चुन्याचे
धंद्यातील विशेष होय.”

भाऊ गंगाधर साठे,

विलिंडिंग कॉन्ट्रक्टर व मळलेल्या चुन्याचे व्यापारी,
५१२ सदाशिव, चिमण्या गणपती चौक, पुणे २

संजीवन हेअर टॉनिक

दारुणा, केंस गळणे व टकल

ह्यावर अनुभविक उपाय

संजीवन मॅन्युफॅक्चरिंग कं., अहमदाबाद

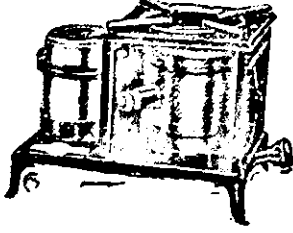
S. B. JOSHI & Co.

ENGINEERS & CONTRACTORS

41 A, Bruce Street,
Bombay

716 Sadashiv Peth,
Poona City.

कॉलेज विद्यार्थ्यांच्या विशिष्ट
गरजा लक्षांत घेऊन हें
मॉडेल बनविलें आहे.

किंमत माफक.

पंप नाही ! पिन नाही !! आवाज नाही !!!

ज्युनियर प्रभाकर
सेफ्टी स्टोव्ह

माहितीपत्रक मागवा

मेकर्स:-ओगले ग्लास वर्क्स., लि.
ओगलेवाडी, (सं. औंध), जिल्हा सातारा.

पुणे स्टॉकिस्ट्स:-

१ केळकर ब्रदर्स,

बुधवार चौक.

२म. इ. को. ऑ. एजन्सी,

लक्ष्मीरोड.

विविध माहिती

बँकांस सुट्टी

बुधवार, ता. १६ डिसेंबर १९३६ रोजी रमझान ईद निमित्त
बँका बंद रहातील.

ट्रेझरी बिलांवर १३ आणि ११ पै व्याज

सरकारने २ कोटी रुपयांची ट्रेझरी बिले गेल्या आठवड्यांत
विक्रीस काढली होती, त्यांस फक्त २ कोटी १६ लक्षांची मागणी
आली. त्यामुळे, स्वीकारलेल्या २ कोटींच्या टेंडरांवर द. सा. द.शे.
१३ आणि ११ पै इतका व्याजाचा दर बसला.

अहमदाबादेंत कापडास मागणी वाढली

गेल्या आठवड्यांत देशी गिरण्यांच्या कापडास अहमदाबादेंत
मागणी बरी होती आणि किंमतीही थोड्या चढल्या. ब्रिटिश व
जपानी कापडाचीहि अशीच चलती दिसून आली.

मुंबई इलाख्यांतील जमीनमहसुलाची वसुली

१९३५-३६ साली मुंबई सरकारास ३,६५,२७,००० रुपयांचा
जमीन महसूल मिळावयाचा होता, त्यापैकी ३,६४,७८,०००
रुपये वसूल झाले. म्हणजे, शेकडा ९९.८ वसुली झाली.

लंडन शहराची लोकसंख्या व वहातुकीचा प्रश्न

लंडन शहराची आजची लोकसंख्या ८० ते ९० लक्ष आहे.
शहरांतील ट्राम, बस अगर आगगाडी ह्यांमधून शहरांतील प्रत्येक
रहिवासी वर्षांतून सरासरीने ४४० वेळां प्रवास करतो. शहराच्या
वहातुकीचे नियंत्रणाच्या कक्षेंत ४ लक्ष २६ हजार मोटारगाड्या
व २० लक्ष सायकली आहेत. शहरांतील रस्त्यांवरील वहातुकीचा
प्रश्न सध्याच विकट झाला आहे व त्यांत वाढत्या लोकसंख्येने भर
पडणार आहे.

ग्रेट-ब्रिटनमधील पोस्टाच्या तिकिटांची विक्री

ग्रेट-ब्रिटनमधील पोस्टामार्फत दरसाल ७०० कोटी तिकिटें
विकली जातात.

वायरमेनच्या परीक्षा

विजेच्या कॉपीटन्स व वायरमेन्स सर्टिफिकेटच्या परीक्षा ता.
२५ जानेवारी १९३७ रोजी सुरू होतील. मुंबई, पुणे, अहमदा-
बाद व कराची ह्या ठिकाणी परीक्षा घेतल्या जातील. अर्जांची
अखेरची तारीख ५ जानेवारी ही आहे.

हिंदी फेडरल कोर्टावरील नेमणुका

हिंदी फेडरल कोर्टावर तूर्त मुख्य न्यायाधीश व दोन इतर
न्यायाधीश ह्यांचीच फक्त नेमणूक करण्यांत येईल. अद्याप
कामाचा अंदाज आलेला नसल्याकारणाने जास्त न्यायाधीश
नेमण्याची आज आवश्यकता नाही.

बी. बी. अँड सी. आय. रेल्वेचे उत्पन्न वाढलें

एप्रिल ते ऑक्टोबर अखेरच्या सात महिन्यांत गेल्या वर्षाच्या
ह्याच मुदतीच्या मानाने वरील रेल्वेचे उत्पन्न २४ लक्ष रुपयांनी
वाढून तें ६ कोटी, २२ लक्ष रुपये इतकें झालें.

हुंडणावळीबाबत अमेरिकन सरकारचें धोरण

डॉलरच्या सुवर्णपरिमाणांत विशिष्ट मर्यादेपर्यंत घट करण्याचा
अधिकार अमेरिकन कायदेमंडळाने अध्यक्षशास दिला आहे, त्याची
मुदत येत्या जानेवारीअखेर संपेल, तेव्हां तो अधिकार तसाच
चालू ठेवण्याचा विचार असल्याचे सरकाररीत्या प्रसिद्ध करण्यांत
आले आहे. हुंडणावळ व बाजारभाव जरूरीप्रमाणे कमी-जास्त
करण्याची सत्ता कांहीं झाले तरी अमेरिकन सरकार सोडून
देण्यास तयार नाही, हें वरील बातमीवरून स्पष्ट होत आहे.

जुन्या दिल्लीच्या बाजारपेठेचे नव्या दिल्लीमध्ये स्थलांतर

जुन्या दिल्ली शहरांतील काश्मिर गेटाच्या आसपासची मोठी
डुकानें तेथून उठून हळू हळू नव्या दिल्लीतील कनॉट प्लेसकडे
जात आहेत. मोटार गाड्यांची बहुतेक सर्व डुकानें नव्या दिल्लींत
गेली आहेत.

म्हैसूर संस्थानांतील नवे धरण

म्हैसूर संस्थानांतील शिमसा नदीचे पाणी अडवून १० हजार
एकर जमीन पाण्यासाठी आणण्याची योजना म्हैसूर सरकारने
मंजूर केली आहे. ८० फूट उंचीच्या व ४५० फूट लांबीच्या
ह्या धरणास २२ लक्ष रुपये खर्च येईल व त्याचे काम १९४१
साली पुरे होईल.

एकाच वेळी जन्मलेल्या पंचकन्या पहाण्यास

पांच लक्ष प्रेक्षकांची यात्रा

कॅनडा देशांतील ऑट्टरिओ प्रांतांत एका स्त्रीस एकाच वेळी
पांच मुली झाल्या. त्या आनंदाने खेळत असतां हा चमत्कार
पहाण्यासाठी पांच लक्ष माणसें दूरदूरच्या अंतरावरून येऊन
गेली. त्यांच्या यात्रेचा एकूण खर्च अडीच कोटी रुपयांचेवर
झाला असेल.

मुंबई बंदरांतून सोन्याची साप्ताहिक निर्यात

रुपये किंमत

ता. २८ नोव्हेंबर रोजी पुरा झालेला

आठवडा

६९,६३,२८३

ता. ५ डिसेंबर रोजी पुरा झालेला

आठवडा

३९,३९,८४३

ता. २१ सप्टेंबर १९३१ ते

५ डिसेंबर १९३६ अखेर २,८८,७६,३१,४७५

अनुक्रमणिका

पृष्ठ	पृष्ठ
१ विविध माहिती ... ५८८	५ जगांतल्या आर्थिक व सामाजिक घडामोडी ५९३
२ व्हाइसरॉय आणि आर्थिक स्वयंसिद्धता ... ५८९	६ वेड्यांचे इस्फितळात राहण्याचा सचर्चा ... ५९३
३ बँकिंगच्या क्षेत्रात ... ५९०	७ सहकारी चळवळ ... ५९४
४ स्फुट विचार ... ५९१	८ साक्षरेच्या व्यापान्यांची परिपद ... ५९५
साक्षरेचे व्यापारी व कारखानदार—सिनेमाच्या धंद्यास सरकारी सहाय—एक्सचेंज बँका व मुंबईतील व्यापारी-बँकिंग कंपनी आणि नवीन कंपनी कायदा—हिंदुस्थानचा परराष्ट्रीय व्यापार—प्रेसिडेन्सी इंडस्ट्रिअल बँक—“प्रभा”चा खास अंक—	९ पुणे औद्योगिक प्रदर्शन ५९५
	१० डनलॉप कंपनीचा नवा कारखाना ... ५९६
	११ हिंदी कापसाची जपानची सरदेदी ... ५९६
	१२ युद्धासाठी जय्यत तयारी ५९६
	१३ निवडक बाजारभाव ५९७

अर्थ

बुधवार, ता. ९ डिसेंबर, १९३६

व्हाइसरॉय आणि आर्थिक स्वयंसिद्धता

हिंदुस्थानची वाट काय ?

दिल्ली येथे चेम्सफर्ड क्लबांत भाषण करतांना व्हाइसरॉय, लॉर्ड लिनलिथगो, ह्यांनी जागतिक राजकीय व आर्थिक घडामोडींचे स्थूल दृष्टीने विवेचन केले. असल्या विषयावर आपले विचार स्पष्टपणाने व्यक्त करणे हे व्हाइसरॉयांच्या दर्जाच्या अधिकाऱ्यास जबाबदारीचे व नाजूक असे वाटले असले पाहिजे. लॉर्ड कर्झन ह्यांचा काळ व त्यांच्यासारखे मुत्सद्दी ह्यांस ज्या प्रकारचे राजकारण व अर्थकारण शोभून गेले असते, त्या प्रकारचे धोरण सध्याच्या परिस्थितीत फारसे व्यवहार्य नाही. तथापि, काळ व स्थिती ह्यांच्या मर्यादा संभाळून लॉर्ड लिनलिथगो यांनी आपल्या भाषणांत जागतिक व स्थानिक अशा कित्येक महत्त्वाच्या प्रश्नांचा समाचार घेतला असल्याचे दिसून येते. आंतरराष्ट्रीय राजकीय व आर्थिक संबंध सध्याच्या काळीं इतके अस्थिर व अनिश्चित झाले आहेत की, ब्रिटिश मुत्सद्दी व मंत्री ह्यांसहि समतोलपणा राखणे कठिण होऊन गेले आहे. एकीकडे, राष्ट्रसंघाचे आसन ढळमळित होऊन जगातील राष्ट्रांमध्ये नवीन तट पडत आहेत. दुसरीकडे, युरोप व आशिया ह्या दोन्ही खंडांत राष्ट्रांच्या परस्पर संबंधांची पुनर्घटना चालली असून भावी युद्धांत स्वसंरक्षण कसे करता येईल ह्याच्या विचारांत सर्व देश मग आहेत. आंतरराष्ट्रीय व्यापार बसला आहे आणि प्रत्येक राष्ट्र स्वायत्तता, स्वावलंबन व आर्थिक स्वयंसिद्धता प्राप्त करून घेण्याच्या सटपटीत आहे. राजकीय, सामाजिक व आर्थिक घटना ह्यांमध्ये स्थैर्य उरले नसून नवीन विचार, नवीन कल्पना आणि नवीन संस्था ह्या विषयांचे प्रयोग सर्वत्र चालू आहेत. ह्या घडामोडींचा परामर्श घेण्याचा यत्न लॉर्ड लिनलिथगो ह्यांच्या भाषणांत केलेला दिसतो. ह्यांपैकी आर्थिक स्वयंपूर्णतेसंबंधाने त्यांनी आपले विचार किंचित विस्ताराने प्रकट केले असल्याने त्यांविषयी दोन शब्द येथे लिहिणे आवश्यक आहे. उद्योगधंदे, व्यापार आणि जनतेची

रहाणी ह्यांचे बाबतीत शक्य तितक्या प्रमाणांत स्वावलंबी बनावयाचे, हे राष्ट्रांच्या आर्थिक स्वयंसिद्धतेचे मुख्य धोरण आहे. स्वतःचे युद्धसामर्थ्य वाढवणे हा एक हेतु सदरद्वय धोरणाच्या मुळाशी आहे, तथापि युद्ध करण्याची महत्त्वाकांक्षा ज्यांच्यामध्ये अव्यवहार्य आहे अशा राष्ट्रांतहि आर्थिक स्वावलंबनाचा प्रादुर्भाव झाला असल्यामुळे हा उद्देश सार्वत्रिक रीतीने प्रभावी आहे असे म्हणता येणार नाही. राष्ट्रीय आर्थिक घटना व व्यवहार ह्यांचे नियमन करण्याचे कार्य राज्यकर्त्यांनी हाती घेतले असून व्यक्तिस्वातंत्र्यास बंधने घातली जात आहेत, ह्याचे कारण बदललेल्या परिस्थितीत ह्या प्रकारचे धोरण अपरिहार्य असल्याविषयीची प्रचलित समजूत हे होय. राज्यघटना कोणत्याहि तऱ्हेची असो, अमेरिका, ग्रेटब्रिटन, रशिया, जर्मनी इत्यादि सर्व देशांत वैयक्तिक आर्थिक व्यवहारांत हात घालून त्यांस विशिष्ट वळण लावण्याची सरकारांची स्पष्ट प्रवृत्ति सर्व राष्ट्रांत दिसून येत आहे. अंतर्गत आर्थिक व्यवस्थेस वळण लावण्याच्या ह्या धोरणास अनुसरूनच देशांचे आंतरराष्ट्रीय व्यापाराचे संबंध निश्चित झाले पाहिजेत हे ओघानेच प्राप्त झाले. जागतिक घडामोडींचे ह्याप्रमाणे पृथक्करण करून आपल्या विधानाच्या पुष्ट्यर्थ प्रत्यक्ष ग्रेटब्रिटनचेच उदाहरण व्हाइसरॉयांनी दिले. ब्रिटिश बाजारांचे नियमन करण्याचे धोरण ग्रेटब्रिटनमधील सरकारने अंगीकारले तेव्हा परराष्ट्रीय व्यापाराचे नियंत्रण करणेहि त्यास प्राप्त झाले अशी कारणकार्यपरंपरा त्यांनी आपल्या भाषणांत लाविली आहे. भिन्न संस्कृतीच्या व भिन्न परिस्थितीतल्या अनेक प्रमुख राष्ट्रांनी आर्थिक स्वयंसिद्धतेचे धोरण स्वीकारले आहे ही गोष्ट अल्पकालिक नसून दूरगामी परिणाम उत्पन्न करणारी आणि दीर्घकाल टिकणारी आहे असा सिद्धांतहि त्यांनी पुढे मांडला आहे.

फ्रान्सने आपले हुंडणावळीचे धोरण बदलून ते ग्रेटब्रिटन व अमेरिका ह्या राष्ट्रांच्या धोरणाशी जुळते करून घेतले ह्यावरून आतां आंतरराष्ट्रीय व्यापाराच्या मार्गांतले अडथळे दूर होणार अशी उत्पन्न झालेली आशा फलद्रूप होण्याचा विशेष संभव नाही. आर्थिक संरक्षणाचे तत्त्व राष्ट्रीय घटनांच्या शरीरांत इतके भिनले आहे आणि त्या योगाने आर्थिक प्रश्न इतके गुंतागुंतीचे व नाजूक झाले आहेत की त्यांच्या जाळ्यांतून बाहेर निघणे राष्ट्रांस कठिण होऊन गेले आहे आणि व्यापार व उद्योगधंदे ह्यांचे नियंत्रण ही गोष्ट सर्व देशांत नित्याच्या संवयीची होऊन बसली आहे. वरील अर्थाचे लंडन टाइम्सने व्यक्त केलेले मत आपणांस संमत असल्याचे व्हाइसरॉय ह्यांनी जाहीर केले. हिंदुस्थानच्या दृष्टीने ही मान्यता महत्त्वाची आहे. तथापि, ह्या देशाच्या हिताच्या प्रश्नांचा विचार हिंदी जनतेच्या दृष्टीने स्वतंत्रपणाने होईल तरच तिचा आम्हांस उपयोग आहे. हिंदुस्थानचे स्वतःचे असे राष्ट्रीय धोरण नसेल तर लॉर्ड लिनलिथगो ह्यांच्या मताप्रमाणे इतर देशांत जी नवीन व्यवस्था आवश्यक व हितकारक समजली जाते तिला येथे वाव राहाणार नाही. भाषणाचे शेवटी त्यांनी काढलेल्या उद्गारांवरून स्वदेशी आर्थिक धोरणासंबंधाने हिंदी जनतेची जी जोराची मागणी आहे तिला त्यांच्याकडून पाठिंबा मिळेल अशी आशा करण्यास जागा नाही. बदललेल्या जागतिक परिस्थितीत ब्रिटिश साम्राज्यांतर्गत देशांनी परस्पर सहकार करावा हे म्हणणे ठीक आहे. पण ह्या सहकारांत हिंदुस्थानच्या विशिष्ट गरजा व अडचणी ह्यांची हेळेसांड होते, त्याची वाट काय ? हिंदुस्थानच्या आर्थिक हिताची जोपासना स्वतंत्रपणाने करण्याची आवश्यकता व्हाइसरॉयांच्या निरीक्षणावरून त्यांस भासत नाही असे अनुमान त्यांच्या भाषणावरून निघते. ते हिंदी जनतेस रुचण्याची अपेक्षा त्यांनी करू नये.

बँकिंगच्या क्षेत्रांत

ब्रिटिश बँकांची रोकड शिल्लक

लंडनमधला पैशाचा बाजार अत्यंत संघटित व संपन्न आहे हे सुप्रसिद्ध आहे. बँक ऑफ इंग्लंड, मोठ्या प्रमाणावरील "व्यापारी" बँका आणि हुंड्यांचा व्यवहार करणाऱ्या खास संस्था ह्यांचे परस्पर-संबंध तेथे इतके स्निग्ध आहेत की लंडनमध्ये पैशाच्या देवघेवीचे व्यवहार फारच कार्यक्षम, सोयीवार व स्वस्त रीतीने होऊ शकतात, असा लौकिक आहे. प्रमुख ब्रिटिश बँकांजवळच्या ठेवी आणि त्या परत करतां याव्या म्हणून त्यांनी जवळ बाळगावयाची रोकड ह्यांचे परस्पर प्रमाण १०:१ असले म्हणजे पुरे, हा त्यांच्यामध्ये सर्वमान्य दंडक ठरून गेलेला आहे. एक पौंड रोकड शिल्लक असली की, दहा पौंडांचे कर्ज व ठेव निर्माण करण्यास हरकत नाही असा ब्रिटिश बँकांचा अनुभवसिद्ध नियम झालेला आहे. बँकांचे अहवाल व हिशेब आणि त्यांचे संबंधांतले ग्रंथ ह्यांमध्ये ह्या प्रघाताचा नेहमी उल्लेख करण्यांत येतो, इतका तो रुळून गेला आहे. ठेवीच्या देण्याच्या एक दशांश रोकड शिल्लक बँकांजवळ असावी ह्या नियमास अपवाद उत्पन्न झाल्याचे प्रसिद्ध झालेल्या ताज्या आंकड्यांवरून दिसून येते. नित्य संवयीच्या दृष्टीने अपवादात्मक झालेल्या ह्या गोष्टीकडे आर्थिक विषयांस वाहिलेल्या वृत्तपत्रांत लक्ष वेधण्यांत आले आहे. ठेवीच्या १० टक्के रोकड सरासरीने असण्याचे ऐवजी गेल्या ऑक्टोबर महिन्यांत ती ९.९५ झाली. ही घट वास्तविक कांहीं मोठी आहे असे नाही आणि ह्या तफावतीवरून ब्रिटिश बँकांचा व्यवहार सदोष झाला अशांतलाहि प्रकार नाही. तथापि, तीत नावीन्य मात्र आहे.

रोकडीचे प्रमाण कमी झाले तरी बिघडत नाही

ब्रिटिश बँकांच्या रोकड शिल्लकीचे प्रमाण १० टक्क्यांवरून ८ टक्क्यांपर्यंत खाली आले, तरीहि कांहीं बिघडणार नाही आणि त्यामुळे लोकांच्या विश्वासास धक्का बसण्याचे कारण नाही. ग्रेट ब्रिटनमधल्या बँकांच्या स्थैर्याबाबत जनतेची पूर्वानुभवावरून खात्री झालेली आहे. बँकांच्या रोकड शिल्लकेचे महत्त्व द्विविध आहे. त्यांच्या मुख्य कचेऱ्या आणि शाखा ह्यांमध्ये गि-हाइकांस देण्याकरिता नोटा व नाणी नेहमी लागतात. ही रकम वेळोवेळी किती असावी ह्याची कल्पना बँकांच्या व्यवस्थापकांस असते. सर्वसाधारणपणे पाहिले असता, सरासरीने ठेवीच्या ५ टक्के ही रकम असली म्हणजे भागते असा अनुभव आहे. ह्या "पेटांतल्या रोकडी" (टिल मनी) शिवाय ब्रिटिश बँका कांहीं शिल्लक बँक ऑफ इंग्लंडमध्ये ठेवतात. ह्या संबंधांत हिंदी रिझर्व्ह बँकेच्या कायद्यांत, "जोडलेल्या" बँकांनी मध्यवर्ती बँकेत आपल्या ठेवीच्या विशिष्ट प्रमाणांत शिल्लक ठेवलीच पाहिजे असा निर्बंध आहे, तसा कायदा ग्रेट-ब्रिटनमध्ये नाही. बँक ऑफ इंग्लंडमध्ये रोकड ठेवणे हा तेथील व्यापारी बँकांच्या सोयीचा भाग आहे. परस्परांवर निघालेल्या चेक्सची वजावाट होण्याची (क्लिअरिंग) जी सोय केलेली असते, तीमध्ये देण्याघेण्याची एकमेकांकडे चाकी निघते, ती बँक ऑफ इंग्लंडवर चेक काढून भागवावी असा बँकांचा प्रत्यही व्यवहार चालतो. त्यांतील देण्याचाहि बँकांस अंदाज करता येतो आणि अल्पकालिक कर्जे परत घेऊन त्याची तरतूद करता येते. ह्यामुळे बँक ऑफ इंग्लंडमध्ये ठेवावयाच्या रोकड शिल्लकेची रकम अत्यंत मर्यादित होते आणि तिचा आंकडा

सरासरीने ठेवीच्या २ किंवा ३ टक्क्यांपेक्षा अधिक असण्याचे कारण नाही. तेव्हां हे ३ टक्के व "पेटांतल्या रोकडीचे" ५ टक्के मिळून एकूण ८ टक्के पर्यंत बँकांनी शिल्लक बाळग्यास व्यवहारांत अडचण येणार नाही, आणि अशीकडे रोकड शिल्लकेचे प्रमाण १० टक्क्यांच्या थोडेसे खाली गेले असता ती गोष्ट अभूतपूर्व असली तरी तीमध्ये वावगे असे कांहीं नाही.

रोकड शिल्लकेच्या प्रमाणाचे आंकडे

ग्रेट-ब्रिटनमध्ये दहा मोठ्या व्यापारी बँका असून त्यापैकी पांच प्रचंड आहेत, त्या "पांच प्रस्थे" ह्या सदरांत येत असतात. गेल्या ऑक्टोबर महिन्यांत रोकड शिल्लकेचे प्रमाण त्यांमध्ये काय होते, ह्याचे आंकडे येथे दिले आहेत:—

... ठेवीशी रोकड शिल्लकेचे प्रमाण			
"पांच प्रस्थे"		इतर बँका	
	टक्के		टक्के
बार्कलेज	९.९९	कूट्स	८.७७
लॉइड्स	९.२५	डिस्ट्रिक्ट	१०.१३
मिडलंड	१०.३६	ग्लिन, मिल्स	९.९५
नॅशनल प्रोव्हि- न्शियल	१०.००	मार्टिन्स	१०.१४
वेस्टमिंस्टर	१०.१९	बुइल्डिंग्स	
		डोकन्स	१०.०५

लॉइड्स, बार्कलेज, कूट्स व ग्लिन, मिल्स ह्या चार बँकांच्या रोकड शिल्लकीचे प्रमाण १० टक्क्यांच्या खाली गेले आहे, तर इतर संस्थांचे १० च्यावर आहे. सर्वांच्या मिळून सरासरीचे एकूण प्रमाण १० च्या खाली गेलेले आहे.

ग्रेट-ब्रिटनमधील पोस्ट ऑफिस सेविंग्ज बँका

रोजंदारीने काम करणाऱ्या कामगारांस आपले पैसे सुरक्षित ठेवतां यावे व लहान सहान रकमांची बचत करणारांची सोय व्हावी, ह्या हेतूने मि. ग्लॅडस्टन ह्यांच्या फंडनविशीच्या अमदा-नीत पोस्ट ऑफिस सेविंग्ज बँक बिल पार्लिमेंटने मंजूर केले व ग्रेट-ब्रिटनमधील पहिल्या सरकारी बँकेची स्थापना झाली. पोस्टांत पैसे ठेवणारांची संख्या सुरवातीपासून एकसारखी वाढत आली आहे व ठेवीतहि भर पडत आहे. महायुद्धाचे वेळी कित्येक ठेवीदारांस आपल्या ठेवीच्या शाश्वतीबद्दल शंका येऊन त्यांनी रकमा काढल्या. परंतु पोस्टखात्याने क्षणाचाहि विलंब न लावतां त्यांची पैशाची सोय केली. ह्या कारणाने लोकांचा पोस्टल सेविंग्ज बँकेवरील विश्वास उलट वाढतच गेला. आज एक कोटीपेक्षा ज्यास्त लोकांची पोस्टांत खाती आहेत आणि प्रत्येक खात्यांत सरासरीने ५०० रुपयांचे वर ठेवी आहेत. ग्रेटब्रिटनमधील प्रत्येक कुटुंबाच्या वाट्यास एक खाते येते व चार जणांपैकी एकाचे पैसे पोस्टांत असतात, अशी सरासरी पडते. रोजच्या व्यवहारांची संख्या १ लाखांपेक्षा ज्यास्त आहे. दरमहा, सात वर्षा-खालील मुलांची ५,००० नवी खाती पोस्टांत उघडली जातात. अशा रीतीने, पोस्ट ऑफिस सेविंग्ज बँक ही संस्था ग्रेट ब्रिटनमधल्या लोकांच्या नित्य परिचयाची झाली असून त्यामुळे काटकसर, बचत, इत्यादि गुणांस उत्तेजन मिळते. सरकारचाहि त्यांत फायदाच आहे. पोस्टल बँक ही ग्रेटब्रिटन-मध्ये सरोवरच लोकांची स्वतःची बँक झाली आहे. हिंदुस्थाना-मध्येहि पोस्टल सेविंग्ज बँक लोकप्रिय व अत्यंत उपयुक्त अशी संस्था झाली आहे, तथापि तिच्या प्रगतीस अद्याप किती वाव आहे, ह्याची कल्पना वरील माहितीवरून येईल.

स्फुट विचार

साखरेचे व्यापारी व कारखानदार

कोणताहि धंदा ह्यापाठ्यानें विस्तार पावत असतां मालाची सांठवण, बाजारभाव, मजुरीचे दर, घाउक विक्रीची व्यवस्था, इत्यादि बाबींचा योग्य मेळ वसत नाही असें होतें आणि कांहीं काळपर्यंत त्यांत मोघळ उडालेला दिसतो. तथापि, ह्या संबंधांत उद्वेगणाऱ्या अडचणी दूर होऊन धंद्याची सर्व बाजूंनी नीट घडी बसेल अशी तजवीज करण्याचें काम कारखानदार व व्यापारी ह्यांचें असतें. त्यांनीं, उपस्थित होणाऱ्या मतभेदाचा व इतर प्रश्नांचा निकाल सहविचारानें व संघटनेनें करावा लागतो. साखरेच्या व्यापाऱ्यांची एक परिषद कानपूर येथें नुकतीच भरून तीमध्ये त्यांनीं कारखानदारांसंबंधांचीं आपलीं गाऱ्हाणीं वेशीवर टांगलीं आणि तीं दूर व्हावीं म्हणून कित्येक विधायक सूचनाहि केल्या. ह्या परिषदेची त्रोटक हकीकत आम्हीं आज दुसरीकडे दिली आहे. प्रगतीच्या दृष्टीनें अशी चर्चा उपयुक्त असते, आणि ती एकांगी होऊं, नये व धंद्यास उपकारक व्हावी ह्यासाठी कारखानदार व व्यापारी ह्यांनीं तडजोडीनें उपाययोजना करणें आवश्यक असतें. कारखानदार, कामकरी, शेतकरी, व्यापारी व साखर वापरणारी सामान्य जनता ह्या सर्वांचे हितसंबंध ह्या स्वदेशी धंद्याच्या उत्कर्षांत सारखेच निगडित झालेले आहेत हें कोणीहि विसरून चालणार नाही. सहविचार, संघटना व सहकार्य ह्यांचे वांचून आर्थिक प्रगति शक्य नाही हें सर्वांनीं ध्यानांत वागवावें.

सिनेमाचे धंद्यास सरकारी सहाय

ग्रेटब्रिटनमधील सरकार तेथील सिनेमाच्या धंद्यास सर्व तऱ्हेनें सहाय करीत आहे; परंतु हिंदुस्थानांत ह्या धंद्यास संरक्षण मिळत नाही आणि परदेशी चित्रपटांशीं स्पर्धा त्यास करावी लागते. तसेंच, आयात कच्च्या फिल्मबाबतहि जरूर ती सवलत मिळत नाही, अशी कित्येक दिवसांची हिंदी सिनेमावाल्यांची जुनी तक्रार आहे. ग्रेटब्रिटनमधील सरकार तेथील धंद्याच्या हितसंबंधाविषयीं अत्यंत जागरूक आहे. त्या देशांतील सिनेमागृहांत दाखविल्या जाणाऱ्या चित्रपटांपैकीं, त्यांच्या लांबीच्या हिशेबानें, शेकडा २० तरी ब्रिटिश बनावटीचे असले पाहिजेत, अशी कायद्याची सक्ती आहे. ब्रिटिश फिल्मसचा पुरवठा ह्या मागणीच्या मानानें पुरेसा होत नसतहि हें संरक्षण देण्यांत आलें, ही गोष्ट लक्षांत ठेवली पाहिजे. ह्या संरक्षणाचा फायदा घेण्यासाठी स्वस्त फिल्मस तयार करण्याची संधी सिनेमा कंपन्यांनीं साधली, परंतु त्यामुळें एकंदर धंद्याचा दर्जा कमी होण्याची भीति उत्पन्न झाली. 'सिनेमाटोग्राफ फिल्म अॅक्ट'ची मुदत १९३८ मध्ये संपते. तेव्हां, ह्या धंद्यासंबंधी चौकशी करून अहवाल सादर करण्याकरितां ब्रिटिश सरकारनें एक कमिटी नेमली होती, तिचें काम आतां पुरें झालें आहे. ब्रिटिश स्टूडिओ व सिनेमागृहे ह्यांच्या मालकीमध्ये परदेशीयांचा प्रवेश होऊं नये, अशी व्यवस्था करण्याविषयीं कमिटीनें आपल्या रिपोर्टांत सूचना केली आहे. त्याचप्रमाणें, ठराविक प्रमाणांत ब्रिटिश फिल्मस दाखविण्याची सिनेमागृहांवरील सक्ती आणखी दहा वर्षे चालू रहावी, अशीहि कमिटीची शिफारस आहे. ग्रेटब्रिटन-सारख्या देशांत सिनेमाच्या धंद्याचे संरक्षणासाठी एवढे प्रयत्न करण्यांत येतात, तर हिंदुस्थानांत किती तरी पटीनें ह्या धंद्याची जोपासना करण्याची खटपट झाली पाहिजे हें सांगावयास

नको. ह्या बाबतींत मोशन पिक्चर सोसायटी ऑफ इंडियानें चालविलेले प्रयत्न अभिनंदनीय आहेत, ह्यांत शंका नाही. सरकारनें ह्या बाबतींत ज्यास्त लक्ष घालणें अगत्याचें आहे व हिंदी सिनेमाचा धंदा संघटित झाल्यावर सरकारासहि ह्या धंद्याची उपेक्षा करून भागणार नाही.

एक्सचेंज बँका व मुंबईतील व्यापारी

हिंदुस्थानचा परराष्ट्रांशीं आयात-निर्गत व्यापार चालतो, त्यांतील देवघेवींसाठी पैसा पुरविण्याचें काम एक्सचेंज बँका करतात. हा व्यवहार जवळ जवळ सर्वस्वी युरोपियन बँकांचे हातांत आहे. हिंदुस्थानांतील व्यापारी परदेशांत माल पाठवितात तेव्हां ह्या बँका त्यांच्या हुंड्या विकत घेऊन त्या लंडनमध्ये विकतात किंवा त्यांची मुदत भरली म्हणजे त्यांचे पैसे वसूल करतात. त्याचप्रमाणें, हिंदुस्थानांतील व्यापाऱ्यांवरच्या हुंड्यांचे पैसे त्या येथें वसूल करतात. आगबोटिंमध्ये परदेशांतला माल चढवला गेल्यावर त्या संबंधांतील दाखले वगैरे कागदपत्रे पुढें धाडण्यांत येतात व तीं दाखविल्याखेरीज आयात करणाऱ्या व्यापाऱ्यांस येथें माल मिळू शकत नाही. हीं कागदपत्रे व्यापाऱ्यांचे हातीं येण्यास सोटीं झाल्यास, त्यांचे एवजी बँकांची 'गॅरंटी' म्हणजे खर्च व नुकसान भरून देण्याची हमी घेणारें पत्रक, आगबोट कंपनी सवीकारित असत व त्यामुळें व्यापाऱ्यांची सोय होत असे. गेल्या पांच-सहा महिन्यांपासून, अशा तऱ्हेची गॅरंटी देण्याचे बँकांनीं बंद केलें आहे. मालाच्या किंमतीचे दुपटीपेक्षां ज्यास्त रकमांबद्दल त्या जबाबदारी स्वीकारण्यास कबूल नाहींत आणि अशी मर्यादित गॅरंटी स्वीकारण्याची आगबोट कंपन्यांची तयारी नाही. मद्रास व कलकत्ता बंदरांत आगबोट कंपन्यांची हरकत नसताना मुंबई येथें कंपन्यांनीं ह्या मर्यादित हमीचा स्वीकार कां करूं नये, अशी एक्सचेंज बँकांची पृच्छा आहे आणि आपली गैरसोय होत असल्याविषयीं व्यापाऱ्यांची तक्रार आहे.

बँकिंग कंपनी आणि नवीन कंपनी कायदा

नवीन कंपनी कायद्याच्या अंमलबजावणीस ता. १५ जानेवारी, १९३७ पासून सुरवात होणार आहे. बँकिंगचा धंदा करणाऱ्या कंपन्यांकरितां एक स्वतंत्र कायदा करण्याची कल्पना कित्येक दिवस प्रचलित होती, तथापि ह्या नव्या कायद्यामध्ये बँकिंग कंपन्यांसंबंधांचे जरूर ते नियम समाविष्ट करण्यांत आले आहेत. बँकिंगच्या धंद्यासंबंधीं अगर व्यवहाराविषयीं आतांपर्यंत कायदेशीर व्याख्या कोठेहि करण्यांत आली नव्हती. तथापि, नव्या दुरुस्त कायद्यामध्ये बँकिंग कंपनीची व्याख्या देण्यांत आलेली असून तीमध्ये निर्दिष्ट केलेला व्यवहार करणाऱ्या कंपन्यांस नवीन कायद्यामधील कलमें लागू पडणार आहेत. सध्या अस्तित्वांत असलेल्या कंपन्यांस १५ जानेवारी, १९३७ नंतर दोन वर्षांची मुदत मिळणार असून त्यानंतर सदरहु कंपनी नव्या कायद्याचे कक्षेंत येतील. ह्या कायद्यांतील व्याख्येमध्ये न बसणाऱ्या कोणत्याहि कंपनीस, आपल्या नांवामध्ये अगर व्यवहारांत बँक, बँकर, बँकिंग, ह्या शब्दांचा उपयोग करतां येणार नाही. मॅनेजिंग एजन्सीची पद्धत बँकिंगच्या धंद्यापुरती तरी अजिबात बंद होणार आहे. निदान ५० हजार रुपयांचें खेळतें भांडवल जमा होण्यापुरते भाग मंजूर होऊन रकम वसूल झाली असल्याखेरीज बँकिंग कंपनीचा व्यवहार सुरू होणें

अशक्य होईल. रिझर्व्ह फंडांतील रकम भरणा झालेल्या भांडवल इतकी होईपर्यंत नफ्याच्या निदान वीस टक्के इतकी रकम रिझर्व्ह फंडांत टाकली पाहिजे व रिझर्व्ह फंडांतील पैसे सरकारी रोख्यांत अगर इंडियन ट्रस्ट ॲक्टच्या २० व्या कलमांत निर्दिष्ट केलेल्या रोख्यांतच गुंतविण्यांत आले पाहिजेत, असा निर्बंध नव्या कंपनी कायद्यांत घालण्यांत आला आहे. ठेवीदारांचे व भागीदारांचे हितसंबंध सुरक्षित रहावे, ह्याकरितां इतराहे कित्येक निर्बंध कायद्यांत समाविष्ट करण्यांत आले आहेत.

हिंदुस्थानचा परराष्ट्रीय व्यापार

हिंदुस्थानच्या परराष्ट्रीय व्यापाराबाबतचा १९३५-३६ सालाचा अहवाल प्रसिद्ध झाला आहे. त्यांतल्या ठळक बाबींचा निर्देश करणे आवश्यक आहे. १९३४-३५ साली ह्या देशांत बाहेरून १३२ कोटि रुपयांचा माल आला होता, तो १९३५ साली १३४ कोटि रुपयांचा आला. आयातीत ह्याप्रमाणे २ कोटि रुपयांचा वाढावा झाला. निर्गत ९ कोटींनी वाढून तिचा आंकडा पूर्वसालाच्या १५६ कोटींच्या ऐवजी १६४ कोटि इतका झाला. १९३२-३३ व १९३३-३४ सालांचे आयातीचे आकडे अनुक्रमे करून १३३ व ११५ कोटि रुपये असे होते. ह्या दोन सालांतले निर्गतीचे आकडे अनुक्रमाने १३५ व १५१ कोटि असे होते. हा मालाच्या आयात-निर्गतीचा व्यवहार झाला. ह्यांत सोन्याचांदीच्या व्यवहाराचे आकडे मिळवले पाहिजेत. तसें केले असतां १९३५-३६ साली हिंदुस्थानच्या एकूण आयातीपेक्षां एकूण निर्गत ६७ कोटि रुपयांनी जास्त होती असें दिसून येते. १९३४-३५ मध्ये फाजील निर्गतीचा हा आकडा ७६ कोटि रुपये होता. १९३४-३५ साली सोन्याचांदीच्या आयातीपेक्षां निर्गतीच्या फाजिलाचा आकडा ५२३ कोटि रुपये होता, तो १९३५-३६ ह्या वर्षी ३६३ कोटि झाला. अहवालाचे ह्या साली सोन्याची निवळ निर्गत ३७३ कोटि रुपये किंमतीची झाली. चांदीच्या निर्गतीची रकम वजा जातां निवळ आयात ह्या वर्षी १३ कोटि रुपयांची झाली. हिंदुस्थानच्या परराष्ट्रीय व्यापाराच्या आढाव्याची मदार सोन्याच्या निर्गतीवरच अजून आहे, हे येथे लक्षांत आल्यावांचून रहात नाही. सोन्याची आयात होणे बाजूसच राहिले, त्याची सारखी निर्गत होत रहावी आणि परराष्ट्रीय देणे हिंदुस्थानास शिलकी सोने बाहेर पाठवून भागवणे प्राप्त व्हावे हे आर्थिक सुस्थितीचे चिन्ह स्वचित नव्हे.

दि प्रेसिडेन्सी इंडस्ट्रिअल बँक, लि.

वरील बँकेची जाहिरात "अर्थाच्या"च्या गेल्या अंकांत छापली होती, तिच्यावरून वाचकांस ह्या नवीन संस्थेचे कार्यक्षेत्र, संचालक मंडळ, स्थापनेचे हेतु, इत्यादि संबंधी माहिती मिळालेली आहेच. व्यापार व उद्योगधंदे ह्यांच्या वाढीविषयी सध्या महाराष्ट्रांत जी जागृती झालेली आहे तिचे ह्या बँकेची स्थापना हे एक निदर्शक आहे, हे उघड आहे. व्यापार व उद्योगधंदे ह्यांपैकी उद्योगधंद्यांस, त्यांच्या इमारती, यंत्रसामुग्री, इत्यादीसाठी लांब मुदतीने व मुबलक पैसा लागतो. हे काम अल्प मुदतीचीं कर्जे देणाऱ्या व्यापारी बँकांच्या कक्षेत येत नाही. उद्योगधंद्यांस वेळीच पुरेसे भांडवल उपलब्ध झाल्यास त्यांच्या वाढीस सहाय्य होतें. मात्र, असे भांडवल गुंतविते-वेळी चौकसपणे व दक्षतेने बँकेने व्यवहार केले पाहिजेत, ह्या

विचारसरणीस अनुलक्षून वरील बँक स्थापन होत आहे, अस तिच्या "स्थापनेचे हेतु" मध्ये नमूद आहे. बँकेच्या संचालक मंडळांत कारखानदारीचा धंदा करणारे अनुभवी गृहस्थ आहेत. बँकेचे अध्यक्ष, श्री. रा. न. अभ्यंकर, यांस व्यवसायाची माहिती व अनुभव आहे, व तिचा फायदा बँकेस मिळेल. बँकेचे अधिकृत भांडवल १० लक्ष रुपये असून, तूर्त १०० रुपयांस एक ह्याप्रमाणे ५,००० भाग विक्रीस काढलेले आहेत. अर्जासोबत १५ रु. व अर्जमंजुरीनंतर १० रु. भरावयाचे आहेत. बाकीच्या रकमेची सध्या मागणी केली जाणार नाही. ४० हजारांच्या भागांवद्दल अर्ज आल्यावर ते मंजूर करण्यांत येतील व बँकेच्या कामास सुरवात होईल. बँकेच्या उद्दिष्ट कार्यांत तिला यश येवो, असे आम्ही इच्छितो.

"प्रभा" चा खास दांपत्य अंक

"प्रभा" साप्ताहिकाचा खास "दांपत्य अंक" काल रोजी प्रसिद्ध झाला. गेल्या वर्षाच्या 'दांपत्य अंका' पेक्षा हा अंक पुढेकडच सरस असून त्यांतील लेख वाचनीय व विचारप्रवर्तक आहेत. हल्लीच्या कठिण, आर्थिक परिस्थितीमध्ये व बदलत्या समाजरचनेमध्ये कौटुंबिक जीवनाची कुचंबणा होऊ लागली आहे आणि पति-पत्नीचा स्वार्थ विरुद्ध सामाजिक हित असा लढा निर्माण होऊं पहात आहे. ह्या दृष्टीने दांपत्य आयुष्यक्रमाचा सांगोपांग विचार होणे आवश्यक झाले आहे. "प्रभा" च्या प्रस्तुत विशेषांकामध्ये ह्या प्रश्नासंबंधी अनेक अधिकारी लेखक-लेखिकांचे लेख प्रसिद्ध झाले असून, त्यांतील मते सर्वास मान्य झालीं नाहीत, तरी त्यांची दिशा समजून घेऊन आपल्या आचारास वळण लावण्यास अंकांतील लिखाणाचा उत्कृष्ट उपयोग होणार आहे. ह्या खास अंकाची प्रष्टसंख्या ६० असून त्याची किंमत २ आणे आहे.

नोटीस

दि वृहन्महाराष्ट्र शुगर सिंडिकेट लि., पुणे या कंपनीच्या भागीदारांची दुसरी वार्षिक साधारण सभा पुणे येथे टिळक स्मारक मंदिरांत रविवार ता. १३ डिसेंबर सन १९३६ इतकी रोजी दुपारी ४ वाजतां भरणार आहे.

सभेपुढे येणारी कामे.

१. ता. ३० जून १९३६ पर्यंतचा ताळेबंद व अहवाल मंजूर करणे.
 २. सन १९३६-३७ सालाकरितां अॅडिटर्स नेमणे.
 ३. अध्यक्षीय परवानगीने येणारी इतर कामे.
- तरी सर्व भागीदारांनी सभेस हजर रहावे अशी विनंति आहे.

पुणे, ता. ३-१२-३६

बोडांचे हुकुमावरून
सी. जी. आगाशे अण्ड को.,
मॅनेजिंग एजन्ट.

पाहिजेत. नर्सिंगच्या ३॥ वर्षांच्या कोर्सकरितां जागा भरण्याच्या आहेत. वय १८ ते ३५ पर्यंत असावे व मराठी ५ वर्षांपर्यंत व इंग्रजी ४ वर्षांपर्यंत शिक्षण पूर्ण झाल्याचा दाखला असावा. गरजूंनी सालील पत्त्यावर अर्ज करावेत.

जॉ. ऑ. सेक्रेटरी,

पुणे सेवासदन नर्सिंग अँड मेडिकल एज्युकेशन कमिटी, नर्सिंग कॉलेज, पुणे नं. २

अखिल हिंदुस्थानांत पहिल्या प्रतीचे सरकारमान्य
झारापकर टेलरिंग कॉलेज
माहितीपत्रक मागवा] आपणा बळवंत चौक, पुणे २

जगांतल्या आर्थिक व सामाजिक घडामोडी

काम आणि मजूरी

(५)

वास्तविक पहातां समाजसत्तावादाच्या प्रतिज्ञेप्रमाणें उद्योग-धंद्यांच्या कारभारांत कामकरी लोकांसच सर्व अधिकार असणें जरूर होतें. परंतु धंद्यांच्या मालकांस उखडणें म्हणजे त्यांची जागा संस्कारने घेणें होय; आणि ह्या कामीं व्यावहारिक स्वरूपाच्या अडचणी उपस्थित झाल्यानें ती मुळांतली कल्पना सोडून द्यावी लागली. संपत्तीच्या उत्पादनाच्या योजना स्वतः आखून त्यांची अंमलबजावणी करण्याची जबाबदारी अनुभवावरून जड वाटल्यानें बोलशेव्हिकांनीं तें काम इतरांवर सोंपवलें आहे आणि ह्या रीतीनें कामकऱ्यांच्या वर्चस्वास त्यांच्या व्यवस्थेंत जागा राहिली नाही. कामकऱ्यांच्याऐवजीं उपभोक्त्यांची म्हणजे माल वापरणारांची सत्ता तेथें चालते असें मि. व मिसेस वेब म्हणतात पण तेहि वस्तुस्थिति-निदर्शक नाही. समाजसत्तावादाच्या कल्पने-प्रमाणें आणखी एक महत्त्वाची गोष्ट म्हटली म्हणजे जनतेची कमाई सारखी असण्यासंबंधाची होय. मिळकतीची विषमता हा भांडवलशाहीचा प्रमुख दोष मानण्यांत येतो, पण रशियांत ह्या बाबतींत समता अस्तित्वांत नाही. बोलशेव्हिकांचा पुढारी, स्टॅलिन, ह्यानें समाजसत्तावाद आणि समाजकुटुंबवाद (कम्युनिझम) ह्यांमधला फरक स्पष्ट करून सांगतांना असें म्हटलें आहे कीं, दोहोंमध्ये आपल्या शक्तीप्रमाणें काम केलेंच पाहिजे, पण समाजसत्तावादाच्या मते कामाच्या मानानें प्रत्येकास मेहनताना मिळावयाचा आणि कम्युनिझमच्याप्रमाणें मेहनताना प्रत्येकाच्या जरूरीस अनुसरून मिळावयाचा. दोहोंतहि मिळकतीची समता नाही, आणि रशियांतली कम्युनिझम खरी कम्युनिझम नव्हे. तेथें प्रत्येकाच्या जरूरीप्रमाणें मजूरी दिली जात नाही. स्टॅलिनच्या व्याख्येप्रमाणें समाजकुटुंबवाद कल्पिल्यास, त्यांत कामाच्या गुणास व किंमतीस धरून कमी-जास्त मेहनताना देतां येत नाही. असें असूनहि ह्याच समाजसत्तावादाच्या तत्त्वावर संपत्तीची वांटणी रशियांत चालली आहे.

इतर देशांतल्या कारखानदारांशीं झगडणाऱ्या मजूर संघांशीं रशियांतल्या कामकऱ्यांच्या गटांचें कांहींच साम्य नाही, कारण मालक व मजूर असा भेद रशियांत नाही. वरचे अधिकारी ठरवतील त्याप्रमाणें रशियन मजूरांचे गट पडतात आणि विशिष्ट तऱ्हेचें काम करणाऱ्या लोकांचे स्वतंत्र संघ तेथें नाहीत. कामकऱ्यांमध्ये वर्ग पाडलेले असून त्यांच्या मजूरीचे दर निरनिराळे आहेत. नुसत्या कामाच्या तासांप्रमाणें नव्हे तर कामाच्या आकाराप्रमाणेंहि मजूरीचे दर निरनिराळे आहेत. विशेष तऱ्हेचें काम करणाऱ्यांची संख्या मर्यादित असेल तर त्यांस जादा मजूरी मिळते. सर्वांस कोणतेंना कोणतें तरी काम करावेंच लागतें. तयार झालेल्या मालाच्या किंमतींतून राष्ट्रस रक्षण, शिक्षण, आरोग्य इत्यादि बाबींसाठी लागणाऱ्या खर्चाचा पैसा वरून हुकूम येईल त्याप्रमाणें वजा होऊन बाकीची रकम कामकऱ्यांत वांटली जाते. त्यांस विमा वगैरेसाठी खर्चाच्या लागणाऱ्या बाबीं हिशेबांत घेतल्या जाऊन मजूरीची रकम ठरते. ह्या सर्व घटनेंत मध्यस्थ, मालक किंवा भांडवलवाला कोणी नाही. संपत्तीचें उत्पादन, विनिमय व विभागणी समाजाचे किंवा प्रबळ राजकीय पक्षाचे पुढारी ह्यांचे हातांत आहे आणि ते संबंध आर्थिक यंत्र चालवतात. वैयक्तिक स्वार्थ, महत्त्वाकांक्षा, नफा मिळवण्याची इच्छा, कल्पकता व साहस ह्यांस त्यांत जागा

नाहीं. धंद्यांची निवड, उत्पादकांत व उपभोक्त्या या वर्गांत स्पर्धा आणि परस्पर-विनिमयांत मिळणारा मोबदला ह्या गोष्टीं खाजगी मालमत्ता व भांडवल ह्यांच्या अभावीं रशियांत संभवत नाहीत.

भांडवलशाही ह्या नांवानें संबोधिल्या जाणाऱ्या समाजघटनेंत म्हणजे सामान्यतः रशियाव्यतिरिक्त इतर देशांत स्वतःच्या गरजा भागवण्यासाठी स्पर्धेची शिकस्त करून विनिमयाच्या द्वारे अधिकंत अधिक संपत्ति व सुखसोयी व्यक्ती प्राप्त करून घेतात आणि ह्या खटपटींत त्यांस मिळणाऱ्या यशाच्या मानानें सद्बंद समाजाच्या व्यवहारांचें यश मापलें जातें. असलें माप रशियांत नाही. कामगारांनीं अधिक मेहनत करावी व संपत्तीचें उत्पादन ज्यास्त करावें म्हणून त्यांस जादा मजूरीचें आमिष तेथें दाखविण्यांत येतें इतकेंच, पण हा प्रकार इतरत्रहि असून शिवाय स्वतंत्र जादा फायद्याचा मोह असतो. मालाचें उत्पादन, विक्री आणि वांटणी ह्या क्रिया ज्यास्त कार्यक्षम होण्यास व्यक्तिसाध्य फायद्याचें आमिष रशियांत नाही. औद्योगिक व व्यापारविषयक योजना आखून त्यांची अंमलबजावणी करण्याचें काम ज्या लोकांच्या हातीं असतें त्यांची कार्यक्षमता मापून तिच्या मानानें कमी-अधिक बक्षिस व मिळकत लायस माणसांस मिळेल असें करण्याचें साधन रशियामध्ये अजून उपलब्ध नाही. जनतेस ज्यास्तींत ज्यास्त सुखसोयी मिळावयाच्या असतील तर त्यांचा खर्च व मिळकत ह्यांच्या हिशेबांनें उत्पादन झालें पाहिजे. उत्पादनाचा खर्च व त्याची फलद्रूपता ह्यांचा अजमास रशियांत केला जात नाही, ह्या कारणानें तेथील आर्थिक घटनेची कार्यक्षमता मापणें शक्य होत नाही. ह्या वैगुण्याची मि. व मिसेस वेब ह्यांसहि जाणीव आहे. सरकार ठरविलेले बाजारभाव अशी स्थिति रशियांत असल्यामुळे त्यांवर चलनाचा काय परिणाम होतो हा प्रश्नच उद्भवत नाही. मागणी व पुरवठा ह्यांचा परस्पर-संबंध आणि अनियंत्रित चढाओढ ह्यांवर पदार्थांच्या किंमती व ते विकणारे व खरेदणारे ह्यांचा नफा अवलंबून नसल्यानें रशियन आर्थिक यंत्राची परीक्षा तज्ज्ञ मार्मिकतेनें करतां येत नाही.

वेड्यांचे इस्पितळांत रहाण्याचा खर्च

मुंबई इलाख्यामधील वेड्यांच्या इस्पितळांतील दुखणाऱ्यांच्या रोजच्या खर्चाबाबत रोजी आकारण्यांत येणाऱ्या दराचे कोष्टकांत सुधारणा करण्यांत आलेली आहे. हे नवे दर १ डिसेंबर, १९३६ पासून अंमलांत येतील.

रोग्याचें वार्षिक उत्पन्न अगर त्यास आणून ठेवणाराचें	रोजी दर
(६०)	
१,००० ते १,१९९	६ आणे
१,२०० ते १,७९९	८ आणे
१,८०० ते २,३९९	१२ आणे
२,४०० ते २,९९९	१ रुपया

तीन हजारांवर उत्पन्न असल्यास, युरोपियन, पार्शी व पार्शी-सेरीज इतर हिंदी, असे रोग्यांचे तीन वर्ग पाडण्यांत येऊन त्याप्रमाणें वेगवेगळ्या दरानें पैसे वसूल केले जातील. वरील तिसऱ्या वर्गातील रोग्यांबाबत रोजी १ रु. २ आणे हा कमाल दर ठरविण्यांत आला आहे. पार्शी व युरोपियन ह्यांचेवर ज्यास्त चढत्या दराची आकारणी केली जाईल. विशेष व्यवस्था व सवलत हीं हवीं असल्यास स्वतंत्र जादा दरानें पैसे घाबे लागतात.

सहकारी चळवळ

सुरत जिल्ह्यांतील सहकारी चळवळीची प्रगति;
(मार्गील अंकावरून समाप्त)

सुरत जिल्ह्यांतील पहिली अर्बन सोसायटी १९२१ साली नोंदली गेली. आतां त्या जिल्ह्यांत एकूण २४ अर्बन सोसायट्या असून त्यांचें एकूण खेळतें भांडवल ३० लक्ष रुपये आहे. ह्यांपैकी बहुतेक सोसायट्या पगारदार सभासदांच्या आहेत.

सुरत जिल्ह्यांतील चार अर्बन बँकांपैकी सुरत पीपल्स को. बँक ही सर्वांत मोठी आहे. तिची स्थापना १९२२ साली होऊन आतां तिचें खेळतें भांडवल २१ लाखांवर गेलें आहे. रादिर येथील बँक १९२६ साली स्थापण्यांत आली, बलसार बँक १९२७ साली अस्तित्वांत आली व पाटी बँकेचा जन्म १९३० साली झाला. सुरत पीपल्स बँकेच्या स्थापनेस व प्रगतीस रावसाहेब जाधव ह्यांचे परिश्रम प्रामुख्याने कारणीभूत झालेले आहेत. ह्या बँकेच्या नेतृत्वाखाली गुजरातमधील अर्बन बँकांची व क्रेडिट सोसायट्यांची एक यूनियन १९२७ साली स्थापन झाली आहे व तिचें काम समाधानकारकपणें चालू आहे.

ह्या यूनियनच्या कार्यासंबंधी सविस्तर माहिती 'अर्था' च्या ता. १९ ऑगस्टच्या अंकांत आलेली आहे. मध्यविभागांतल्या पुणे, सातारा, सोलापूर, व नगर ह्या चार जिल्ह्यांतील अर्बन बँकांची सातारा येथे परिषद भरली होती. त्यावेळीं ह्या प्रश्नांचा खल झाला होता. तथापि, त्यांतून निष्पत्ति झालेली दिसत नाही.

पुस्तकाच्या अखेरच्या दोन प्रकरणांत मालाचा पुरवठा व उठाव ह्यांस सहाय करणाऱ्या नॉन-क्रेडिट सोसायट्यांचें व सहकाराच्या प्रचारबाबतच्या व शिक्षणाबाबतच्या व्यवस्थेचें वर्णन आलें आहे. कॉटन सेल सोसायट्यांनीं सुरत जिल्ह्यांत चालविलेली कामगिरी समाधानकारक आहे व इतर शेतकी पिकांसाठीहि त्याच पद्धतीनें सहकाराची मदत घेतां घेण्याजोगी आहे. ह्या बाबतींत प्रगतीस अद्याप पुष्कळ वाव आहे.

वरील संक्षिप्त हकीकतीवरून असें दिसून येईल की, सुरत जिल्ह्यांतील सहकारी चळवळीची प्रगति इतर भागांतील प्रगतीच्या मार्गानेंच झालेली आहे. सहकारावरील विश्वास व निष्ठावंत माणसें ह्यांची सर्वच जिल्ह्यांत वाण आहे व पतपेढ्यांचे सभासदांत जबाबदारीची जाणीव निर्माण होण्याची आवश्यकता सुरत जिल्ह्यांत इतर ठिकाणांइतकीच तीव्रतेनें भासत आहे. वरील पुस्तकामुळे सहकारी संस्थांची उत्क्रांति, त्यांचे मार्गीतील अडचणी व त्यांचें निराकरण, इत्यादि गोष्टींवर उत्तम प्रकाश पडला असल्याकारणानें हें पुस्तक सर्वास मार्गदर्शक होण्याजोगें आहे. सुरत बँकेचे अॅडिशनल जनरल मॅनेजर, श्री. पी. टी. परेस, बी. कॉम., ह्यांनीं पुस्तक रचण्याचें काम अत्यंत मेहनतपूर्वक व कुशलतेनें पार पाडलें आहे, ह्याबद्दल त्यांचें अभिनंदन केलें पाहिजे. पुस्तकाची मांडणी चांगली व भाषा सुबोध आहे. सुरत बँकेनें आपल्या रौप्यमहोत्सवाचे निमित्तानें हें पुस्तक

प्रासिद्ध करून सहकारी चळवळीची उत्कृष्ट सेवा बजावली आहे. सहकारी चळवळीच्या आद्यप्रवर्तकांपैकी एक आणि आज तागायत कार्य करीत असलेले निष्ठावंत नेते, ह्या नात्यानें दिवाण बहादूर चुनीलाल गांधी ह्यांचें प्रस्तुत पुस्तकाचे निमित्तानें अभिनंदन करणें आवश्यक आहे.

पेट को. सुपरवायझिंग यूनियन लि., पेट

१९१६ साली स्थापन झालेल्या ह्या यूनियनला १९ सोसायट्या सामील असून १९३५-३६ च्या अहवालाचे सालांत यूनियन 'अ' वर्गांत आहे. 'अ' वर्गांत २, 'ब' वर्गांत १२ व 'क' वर्गांत ५ सोसायट्या आहेत. सभासदांची संख्या १,८९९ आहे. वर्ष अखेर सभासदांच्या व बिगर सभासदांच्या ठेवी अनुक्रमे २६३ व ३३३ हजारच्या आहेत. सोसायट्यांकडे बँकेचें कर्ज ७४३ हजार रु. आहे. खेळतें भांडवल २ लक्ष ६७ हजार रुपये असून सभासदांकडील कर्ज २ लक्ष ४५ हजार रु. आहे. ७८ हजार रुपये थकलेले आहेत, म्हणजे थकबाकीचें प्रमाण ३२ पडतें. १९ सोसायट्यांवर १७ सेक्रेटरी काम करीत आहेत. ग्रुप-सेक्रेटरीची पद्धत अद्याप सुरू झालेली नाही. सवलतीची योजना यशस्वी करण्याचा यूनियननें कसून प्रयत्न केला. सहकारी तत्त्वांचा फैलाव करण्याकरितां पेट व इस्लामपूर ह्या दोन गटांवर यूनियननें दोन वेळां व इन्स्टिट्यूटनें एक वेळ वर्ग भरविले होते. वरील अहवालावरून यूनियनचें काम समाधानकारक चालू असल्याचें दिसून येतें.

मालेगांव डिव्हिजन फील्ड वर्कर्स कॉन्फरन्स

मालेगांव येथें श्री. सी. बी. हुली, असि. रजिस्ट्रार, मुंबई, यांचे अध्यक्षतेखाली तारीख २९-११-१९३६ रोजी फील्ड वर्कर्स कॉन्फरन्स झाली. सदर प्रसंगी मालेगांव, बागलाण, नांदगांव, कळवण व चांदवड या भागांतील निरनिराळ्या संस्थांचे प्रतिनिधी, तसेंच सहकारी खात्यांत काम करणारी मंडळी हजर होती. सदर सभेत व्याजाची सवलत, नवीन कर्ज देण्याचें धोरण, नवीन सोसायट्या नोंदण्याबाबत, तसेंच हल्लीच्या खालाबलेल्या म्हणजे क, व ड वर्गांतील सोसायट्या सुधारण्याबाबत उपाय योजना, वगैरेसंबंधी महत्त्वाची वाटाघाट होऊन त्या दृष्टीनें ठराव पास करण्यांत आले. वरील प्रकारचें धोरण ठरवितेवेळीं मालेगांव डिव्हिजनची पिकांची व इतर माहिती श्री. हिरे वकील व श्री. धर्मा तानाजी पाटील यांनीं देऊन शेतकऱ्यांस जरूर त्या सवलती मिळाविण्याचा प्रयत्न केला.

मर्यादेबाहेर कर्जे मंजूर करणारे सभासद

व्यक्तिशः जबाबदार

एखाद्या सहकारी सोसायटीच्या कमिटीनें ठरलेल्या मर्यादेबाहेर कर्जे दिली, तर तिच्या सभासदांस त्याबद्दल जामीनदाराप्रमाणें व्यक्तिशः जबाबदार धरण्यांत यावें, अशा अर्थाची सूचना १९३१ सालच्या हिंदी मध्यवर्ती बँकिंग कमिटीनें केली होती. मद्रास इलाख्यांतील सहकारी कायदा ह्या शिफारशीस अनुसरून आतां दुरुस्त करून घेण्यांत आला आहे.

महिंद्रकर वदर्भ ह्यांचे

गिरगांव, मुंबई

थंडी-

करतां

हिंदुस्थानांतील साखरेच्या व्यापाऱ्यांची परिषद

कारखानदार व व्यापारी ह्यांच्या सहकार्यांची आवश्यकता

हिंदुस्थानांतील साखरेच्या व्यापाऱ्यांची परिषद कानपूर येथे, मुंबईचे श्री. जगजीवन मुळजी ह्यांच्या अध्यक्षतेखाली गेल्या आठवड्यांत भरली होती. त्यावेळीं झालेल्या चर्चेनें हिंदी साखरेच्या व्यापारांतील अडचणींवर उत्तम प्रकाश पाडला आहे.

स्वागताध्यक्षानीं, आपल्या भाषणांत, साखरेचे उत्पादन कसे झपाट्यानें वाढत आहे व त्यामुळे व्यापाऱ्यांची कशी अडचण होत आहे, ह्याचें वर्णन केले. पांच महिन्यांत तयार होणारी साखर त्याच मुदतीमध्ये विकण्याची साखरेच्या गिरण्यांची खटपट असते, परंतु गिन्हाइकांची मागणी मात्र १२ महिने घेत असते. साखर सुरक्षित साठवून ठेवण्याची व्यवस्था नसल्यानें व्यापाऱ्यांची अतिशय कुचंबणा होत आहे, असे त्यांनीं सांगितले.

साखरेवरील संरक्षक जकातीपासून मिळालेल्या संरक्षणाचा फायदा घेऊन गिरणीवाल्यांनीं लाखों रुपये कमावले असले, तरी व्यापारी, गिन्हाइक, कामगार, शेतकरी, इत्यादीं संबंधांतील जबाबदारीची जाणीव त्यांस असलेली दिसत नाही, असे उद्गार अध्यक्षानीं आपल्या भाषणांत काढले. ते म्हणाले:—बिहार व संयुक्त प्रांत येथे दरमहा ६ ते ७ रुपयांवर थंडीच्या कढाक्यांत मजुरांकडून काम करवून घेण्यांत येते व तज्ज्ञ कामगारांसहि १५ रुपयांपेक्षा ज्यास्त वेतन मिळत नाही. हिंदुस्थानांत विकण्याच्या उंसापैकी शेकडा फक्त १५ टक्के उंसाचा उपयोग साखरेच्या उत्पादनाकडे होतो व ह्या उंसाची किंमत संयुक्त प्रांत व बिहार येथे ५ आणे मण ह्या दराने निश्चित करण्यांत आली असली, तरी उरलेल्या ८५ टक्के उंसावर शेतकऱ्यांस २३ आणेहि मळत नाहींत.

हिंदी व्यापाऱ्यांनीं साखरेचा व्यापार हातीं घेतला, त्यावेळीं ह्या व्यवहार नफ्याचा होईल, अशी त्यांची अपेक्षा होती. तथापि, त्यांचे कारखानदारांशी झालेले करार अत्यंत प्रतिकूल स्वरूपाचे असल्यानें व साखरेचे उत्पादन अपेक्षेबाहेर झाल्यानें व्यापाऱ्यांची निराशा झाली. साखरेची प्रत ठरवितांनाहि अडचणी उपस्थित झाल्या व नमुन्यावरहुकूम माल न मिळाल्यामुळे, विक्रीच्या किंमतीपेक्षा खरेदी महाग पडण्याचा प्रसंग उद्भवला. मुंबईच्या व्यापाऱ्यांनीं संघटन करून, कराराचा एक मसुदा तयार केला आहे, त्यास ऑल इंडिया शुगर मर्चंट्स कमिटीनें मान्यता द्यावी.

हिंदी साखरेच्या कारखानदार संघाने साखरेच्या विक्रीकरता एक मध्यवर्ती बोर्ड स्थापन करण्याचे १९३४ साली ठरविले, त्याबाबत अद्याप कांहींहि हालचाल दिसत नाहीं. गिन्हाइकांच्या आवडीनिवडी व मालाचा दर्जा, ह्यांबद्दलची माहिती कारखानदारांस कचेऱ्यांत बसून कशी मिळणार ? जावामधून येणारी साखर एकजात असते; मग हिंदी साखरेच्या पुरवठ्यामध्ये कनिष्ठ दर्जाची साखर कां आढळून यावी ? वायद्याच्या कराराबाबतहि हिंदी साखरेसंबंधी बऱ्याच अडचणी आहेत.

हिंदी साखरेचे उत्पादन वाढत आहे. तथापि, साखरेच्या साठवण्याची कोठेच व्यवस्था नाहीं. साखरेच्या धंद्याची वाढ जोराने झाल्यामुळे व कारखान्यांनीं गेल्या पांच वर्षांत चांगला फायदा कमावला असल्यामुळे भारी आयात जकातीचे कारण उरणार नाहीं, असे हिंदी फडनवीस सुचवत आहेत. इकडे, आपले जकातीचे उत्पन्न वाढावे, म्हणून समुद्रावरील कोठेवाढांतील संस्थाने परदेशी साखरेच्या आयातीस सवलत देण्याचा रंग दिसतो. हिंदी साखरेच्या निर्गतीसहि कोठें वाव नाहीं. ह्या कारणांमुळे, हिंदी साखरेचे बाजारभाव वाढण्याचा संभव दिसत नाहीं.

मंजूर झालेले ठराव

परिषदेनें सालील विषयांवर ठराव मंजूर केले:—

(१) हिंदी साखरेचे कारखाने व व्यापारी ह्यांमधील सध्याच्या करारपत्रकाऐवजीं नवीन पत्रकाच्या मसुद्यास मंजुरी, (२) हिंदी साखरेच्या प्रती निश्चित करण्याबाबत सूचना, (३) टारिफ बोर्डास सादर करण्यासाठी हिंदी साखरेच्या धंद्यासंबंधी माहिती गोळा करण्याकरितां एका कमिटीची नेमणूक, (४) साखरेच्या व्यापाऱ्यांच्या संस्थांस मालाचे सीलबंद नमुने मिळावे, अशी व्यवस्था करण्याबाबत कारखानदारांस विनंति, इ.

पुणे औद्योगिक प्रदर्शनाचा संग्रहालय विभाग

ह्या विभागांत प्रेक्षकांना शेकडों प्रकारच्या नवीन वस्तू पहावयास मिळाल्या व याची योजना अशी असावी कीं त्यांतील संग्रहानें देशांत पैदा होणाऱ्या वस्तूंचा कॅटलॉग तयार व्हावा. यांतील वस्तूंची मांडणी विषयवार व जातवार असावी; वस्तु बोधप्रद व नवीन उत्पादनास प्रोत्साहन देणाऱ्या असाव्या. हें काम मोठ्या मेहनतीचे व खर्चाचे आहे. परंतु, असा संग्रहालय हेंच प्रदर्शनाचे प्रमुख अंग आहे. या विभागास सहाय्यही पद्धतशीर व संधांचे द्वारे मिळाले पाहिजे. उदाहरणार्थ, इंडियन ग्लास मॅन्युफॅक्चर्स असोसिएशननें देशांत तयार होणारे कांचेचे नमुने मिळवावे. तांबा-पितळ असोसिएशननें सर्व प्रकारच्या घातूंच्या भांड्यांचा संग्रह जमवावा; टिंबर मर्चंट्स असोसिएशननें लांकडांच्या नमुन्यांचा संग्रह जमवावा. असे सहकार्य सुलभतेनें मिळाल्यावांचून संग्रहालय विभागास व्यापक व सर्वसंग्राहक स्वरूप प्राप्त होणार नाहीं. वरील धोरण ध्यानांत घेऊन या विभागाची तयारी चालू आहे. या विभागांत कोणासहि आपली वस्तु ठेवितां यावी म्हणून एका वस्तूस अगर एक स्केअर फूट जागेस माडे फक्त एक रुपया ठेविले आहे.

निबंधास बक्षीस

“ सध्याच्या सुवर्ण निर्यातीचा हिंदुस्थानच्या आर्थिक स्थितीवर परिणाम ” ह्या विषयावर ७५ ते १०० फुलस्केप टाइप केलेल्या पृष्ठांच्या लांबीचे मराठी भाषेतील निबंध टिळक महाराष्ट्र विद्यापीठाने मागवले आहेत. निबंध ३१ मार्च, १९३७ चे आंत विद्यापीठाचे कचेरीत पोचले पाहिजेत. पहिल्या प्रतीच्या निबंधास ५० रुपयांचे “ आचार्य रवडे बक्षीस ” देण्यांत येईल. निबंध परीक्षणाचा निकाल ता. १ जूनच्या सुमारास जाहीर होईल.

किंमत

ओव्हरकोट खरेदी करा

रु. १२॥

बुधवार चौक, पुणे

इनलॉप कंपनीचा नवा कारखाना

सायकली व मोटारी ह्यांच्या टायर व ट्यूब्स बनविणाऱ्या इनलॉप कंपनीने बंगालमध्ये कलकत्यापासून ३० मैलांवर हुगळी नदीचे काठावर एक कारखाना उभारला आहे. कंपनीने १ कोटी, २० लक्ष रुपयांचे भांडवल काढले असून त्यापैकी ६६ लक्षांचे भाग व आठापैकी तीन डायरेक्टर हिंदी लोकांचे वाटणीस येतील, अशी अपेक्षा आहे. स्थानिक वीज व कोळसा, दक्षिण हिंदुस्थानांतील व ब्रह्मदेशांतील रबर, चांगल्या दर्जाचा लांब घाग्याचा कापूस, रसायने, इत्यादींच्या ह्या कारखान्यांतील मागणीमुळे हिंदी मालाचा पुरस्कार होईल आणि २,००० हुशार कामगारांस धंदा मिळेल, अशी अपेक्षा आहे. १९३५ साली हिंदुस्थानांत २३ लक्ष मोटार टायर्स व २३ लक्ष मोटार ट्यूब्स आणि १७ लक्ष सायकल टायर्स व २० लक्ष सायकल ट्यूब्स आयात झाल्या, ह्यावरून कंपनीच्या व्यवहारास किती वाव आहे, ह्याची कल्पना येईल. ता. २८ नोव्हेंबर रोजी बंगालच्या गव्हर्नरांचे हस्ते वरील कारखान्याचे उद्घाटन झाले.

हिंदी कापसाची जपानची खरेदी

पूर्वकराराप्रमाणे जपानने प्रतिवर्षी हिंदी कापसाच्या १५ लक्ष गाठी घेतल्या पाहिजेत असे आहे; आणि ती अट पूर्णपणे पाळली गेली आहे. सध्या नवीन हिंद-जपान कराराच्या वाटाघाटी चालू आहेत त्यांचा अनुकूल-प्रतिकूल निकाल लागण्यापूर्वी कापसाची आपली वर्षाची वेगमी करून ठेवावी ह्या हेतूने जपानने चालू सालीही भरपूर खरेदी केलेली आहे. १९३४ मध्ये जपानची खरेदी २० लक्ष गाठींच्यावर झाली व १९३५ साली हा आकडा १६३ लक्ष असा होता. चालू सालाच्या पहिल्या आठ महिन्यांत जपानमध्ये कापसाची आयात गेल्या वर्षाच्या ह्याच मुदतीच्या मानाने ज्यास्त झालेली आहे. हिंदी कापसाच्या जपानी आयातीमधील हिशोब २३ टक्क्यांचा वाढावा दिसून येत आहे. ह्याचे कारण हिंद-जपान व्यापारी कराराबाबत चाललेली बोलणी आणि त्यांच्या होणाऱ्या निकालविषयी साशंकवृत्ति हे असावे असे दिसते.

युद्धासाठी ज्य्यत तयारी

सर्व राष्ट्रे भावी युद्धाच्या भीतीने युद्धसामुग्रीची झपाट्याने वाढ करित आहेत. काही राष्ट्रांनी सध्या फौजा तयार ठेवल्या आहेत, तर काहींनी तात्पुरत्या कराराने आपल्या मनुष्यबळांत वाढ केलेली आहे. जगातील सर्व राष्ट्रांमधील एकूण सैनिकांची संख्या १९३५-३६ साली ८२ लक्ष भरली. ह्यापैकी ५ लक्ष ४५ हजारांची गणना नाविक दलांत होते. १९३१ साली जगातील एकूण सैनिकांची संख्या ६५ लक्ष होती. युरोपातील सैनिकांमध्ये १२ लक्षांची भर पडली आहे. अशा रीतीने युद्धोन्मुख सैनिकांची लढण्याची ज्य्यत तयारी झाली आहे. वैमानिक दलांचे महत्त्व दिवसानुदिवस वाढत असून त्यांच्या सामर्थ्यावर सर्व राष्ट्रांचा भर आहे. आतां, शस्त्रसंन्यास परिषदेचे कोणी नांवहि घेत नाही.

प्रो. काळे ह्यांचे व्याख्यान

गुरुवार, ता. १० डिसेंबर १९३६ रोजी सायंकाळी ६ वाजतां भारत इतिहास-संशोधन-मंडळ-मंदिरांत कै. इतिहासकार्य वि. का. राजवाडे स्मृतिदिनानिमित्त प्रो. वा. गो. काळे यांचे 'मराठी-शाहीतील सराफी धंदाची आणखी काही माहिती' या विषयावर जाहीर व्याख्यान होईल.

धी सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया लि०

कडून
हिंदुस्थानांतील प्रजेच्या हितासाठी अनेक
नाविन्यपूर्ण उत्कृष्ट योजना.

होम सेव्हिंग खाते सोने विक्री खाते
५ तोळे व १० तोळे लगडी

चालू खाते सिफ डिपॉझिट व्हॉल्ट खाते विमा खाते

त्रैवार्षिक कॅश सर्टिफिकेट एक्झिच्यूटर आणि
खाते ट्रस्टी खाते

सविस्तर माहितीकरिता पत्रव्यवहार करा:-

स्वदेशप्रेमी लोकांनी स्वदेशी संस्थेला उत्तेजन देणे हे त्यांचे कर्तव्य आहे. जनतेची सेवा करणे हेच आमचे ध्येय आहे. वरील स्वदेशी संस्थे-कडून मिळणाऱ्या फायद्याचा अनुभव प्रत्येकाने घ्यावा.

सो. न. पोचखानवाला,
मॅनेजिंग डायरेक्टर.

व्यापारी-उदमी लोकांस

-अपूर्व संधि-

पुणे औद्योगिक प्रदर्शन १९३७

एशियन पॉलिसी

म्हणजेच

आयुर्विम्याच्या निरनिराळ्या सर्वास
सोयीस्कर योजना.

महाराष्ट्रांत ठिकठिकाणी एजंट नेमावयाचे आहेत

धी एशियन अँशुरन्स कंपनी, लिमिटेड

एशियन बिल्डिंग : मुंबई नं. १

निवडक बाजारभाव

सरकारी कर्जरोखे

बँक रेट (२८ नोव्हेंबर १९३५ पासून)	३%
५% करमाफ लोन (१९४५-५५) ...	१२१-१
५% (१९३९-४४) लोन ...	१०८-१३
४३% लांब मुदत (१९५५-६०) ...	१२०-०
४% १९६०-७० ...	११४-१२
४% १९४३ ...	१११-१२
६३% बिनमुदत ...	९९-३
३३% १९४७-५० ...	१०७-३
२३% १९४८-५२ ...	१०१-१५

निमसरकारी रोखे

४% पोर्ट ट्रस्ट (बिगर गॅरंटी व लांब मुदत)	११२-०
४% मुंबई म्युनिसिपल (लांब मुदत) ...	१११-१२
४% मुंबई सिटी इंप्रूव्हमेंट ट्रस्ट बॉण्ड (७०वर्षे मुदत)	१११-१२
४% म्हैसूर कर्ज (१९५३-६३) ...	११३-८
५% म्हैसूर (१९५५) ...	१२६-१०

मंडळ्यांचे भाग

बँका

बँक ऑफ इंडिया (भाग १०० चा, पैकी ५० रु. भरले व १०% डिव्हिडंड)	१३४-८
बँक ऑफ बडोदा (१०० पैकी ५० रु. भरले व १०% डिव्हिडंड)	११७-८
सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया (५० पैकी २५ रु. भरले व ६% डिव्हि.)	३५-६
इंपीरिअल बँक (५०० रु., १२% डिव्हि.)	१५७०-०
रिझर्व्ह बँक (१०० रु.)	१३८-८

रेल्वेज

दौंड-बारामती (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ४३%)	१०४-८
पाचोरा-जामनेर (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ४३%)	९८-०
अहमदाबाद-प्रांतज (५०० रु. चा भाग, डिव्हि. १०)	९१२-४

वीज

बाँबे ट्रॅम्वे (ऑर्डि. भाग ५० रु. डिव्हि. १३%)	१५४-६
फराची (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९%)	२६७-८
पुणे इलेक्ट्रिक (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९%)	२६५-०
टाटा पॉवर (१,००० रु. ऑर्डि. डिव्हि. ६३%)	१६०६-४
टाटा पॉवर (१,००० रु. प्रेफरन्स, डिव्हि. ७३%)	१६१५-०

इतर

टाटा आयर्न (१५० रु. प. प्रेफरन्स डिव्हि. ६%)	२०१-४
टाटा आयर्न (१०० रु. ड. प्रेफरन्स, २२ रु. ८ आ.)	१७९-४
टाटा आयर्न (७५ रु. ऑर्डि.)	२२०-१२
टाटा आयर्न (३० रु. डिफरेंड)	८५२-८

सोनं-चांदी

सोनं (मिंट) प्रत्येक तोळ्यास	३५-२३
चांदी (मिंट) प्रत्येक १०० तोळ्यास	५२-७

धी बँक ऑफ इंडिया लि.

[स्थापना— ७ सप्टेंबर १९०६]

उमारलें भांडवल ...	रु. २,००,००,०००
वसूल झालें भांडवल ...	रु. १,००,००,०००
रिझर्व्ह फंड ...	रु. १,०५,००,०००

मुख्य कचेरी—ओरिएण्टल बिल्डिंगज, मुंबई
शाखा—बुलियन एक्सचेंज (शेख मेमन स्टीट, मुंबई), वांद्रे (मुंबईनजीक), मलबार हिल (मुंबई), काळवादेवी (मुंबई), अहमदाबाद, अहमदाबाद-स्टेशन शाखा, कलकत्ता, कलकत्ता-बडावसात, पुणे, पुणे शहर, राजकोट, सुरत, नागपूर सिटी.

लंडन एजन्ट्स—धी वेस्टमिन्सٹر बँक लिमिटेड.

चालू ठेवीवरील व्याजाचा दर

जानेवारी ते डिसेंबर अखेर दररोजच्या रु. ३०० ते रु. १,००,००० रकमेच्या चालू ठेवीवर शेंकडा १ टक्का व्याज दिले जाईल, परंतु एक लाखावरील रकमेच्या चालू ठेवीवर स्पेशल व्याजाची आकारणी केली जाईल. सहामाही अखेर व्याजाची रक्कम ५ रु. इतकी असल्याशिवाय व्याज दिले जाणार नाही. कायम, थोडक्या मुदतीच्या व सेव्हिंग बँके-कडील ठेवी सुद्धा आम्ही ठेवून घेतो; व त्यांवर व्याजाची योग्य आकारणी करतो; विशेष माहिती व नियम वगैरे अर्जांने मागवावेत.

शिवाय ट्रस्टी या नात्याने इतर जी कामे करावयाची ती करावी लागल्यास ती सुद्धा ही बँक करते. नियमांची माहिती अर्जांने मागवावी. शिवाय, सर्व प्रकारचे बँकेचे व्यवहार या बँकेमार्फत केले जातात.

एजंट:— टी. आर. लालवाणी.

दी ट्रस्ट ऑफ इंडिया अंशुअरन्स कंपनी, लिमिटेड

मुख्य कचेरी: लक्ष्मी रोड, पो. वॉ. नं. ४६, पुणे नं. २

चेअरमन: दि. ब. के. आर. गोडबोले,

बी. ए., एम. सी. ई., सी. बी. ई.,

एम. आय. ई., (इंडिया)

दौंड-बारामती व पाचोरा-जामनेर रेल्वे कं. चे भागीदार

— विशिष्ट अंगं —

१. या कंपनीच्या घटनेप्रमाणे विमेदारांना कंपनीच्या नफ्या-पैकी शेंकडा ९६ नफा योनसच्या स्वरूपात परत करण्यांत येतो. विमेदारांना स्वतःतर्फेचे डायरेक्टर्स निवडून देता येतात.

२. "ट्रस्ट ऑफ इंडिया"च्या प्रत्येक विमेदाराने त्याच्या पॉलिसीरकमेतून शक्क्या किंवा रुग्णालयाच्या सर्वासाठी कंपनीकडून मदत मिळण्याची सवलत दिली जाते. विमेदार पंय किंवा चरिताथांचे साधन मिळविण्यास असमर्थ झाल्यास त्याचे विमाहमे बंद होऊन त्याला त्याची विमारकूम दहा वार्षिक हप्त्यांनी दिली जाते. याशिवाय, सोडकिमत, ह्मेबंद विमा, रद्द पॉलिसी चालू करण्याविषयी सवलती, पॉलिसी-तारणावरील कर्ज, घरे विकत घेण्याच्या योजना, वार्षिक हप्त्यावर अडीच टक्के सुट इ० सर्व सवलतींचा अंतर्भाव "ट्रस्ट ऑफ इंडिया" कंपनीने केला आहे.

FOR
SAFETY, ECONOMY
AND
DURABILITY
Consult
V. G. & Sons
ELECTRICAL and RADIO ENGINEERS
AND
LICENSED ELECTRICAL CONTRACTORS
Laxmi Road, Ganapati Chowk, POONA.

आपल्या अज्ञात माती कां कालवितां ?
स्त्रयंपाकांत वापरण्याचे सर्व जिन्नस निवडून साफ करून घेतां. मग मीठच तेवढें घाणेरडें कां वापरतां ?
आजच
'सोलर मिठा'ची आपल्या वाण्याकडे मागणी करा.
आपले वाण्याजवळ नसल्यास आम्हाला लिहा.
Uran Salt Works, 583 Chira Bazar, Bombay 2

K. K. & Co.
Photographic Dealers
POONA.

'अर्थ' ग्रन्थमाला
१ बँक - आणि त्यांचे व्यवहार
२ हिंदुस्थानची रिझर्व्ह बँक
३ व्यापारी उलाढाली

“दुसरें मूल्यमापन जाहीर झालें”
स्थापनेपासूनच भागीदारांना ६ टक्के फायदा व विमेदारांस वाढता नफा वांटून जुन्या व रिथर झालेल्या कंपन्यांस कठीण असें अपूर्व यश संपादन केलेली पहिलीच महाराष्ट्रीय विमा कंपनी:-
कॉमनवेलथ विमा कंपनी लि., पुणे.
अध्यक्ष-श्री. न. चिं. केळकर, संचालक, केसरी
हयातीतील विम्यास } दुसऱ्या मूल्यमापनांत वांटलेला { हयातीनंतर विम्यास
३७॥ रु. } दर हजारी त्रैवार्षिक नफा { ४५ रु.
जास्त माहितीकरितां समक्ष भेटा अगर लिहा.
मॅनेजिंग एजन्ट्स.

न. वि. वडनेरकर
जव्हेरी आणि सराफ,
राविवार पेठ, सराफ
बझार, पुणे २.
आमच्याकडे सोने, चांदी व मोत्यांचा माल सारांचा मिळेल. तसेच जुन्या जिन्सा योग्य भावानें सरेदी केल्या जातात.
शुभकार्यांत भेट देण्याकरितां सोन्याचांदीच्या नमुनेदार व सुभक वस्तु मिळतील.

दि डेक्कन पेपर मिल्स कंपनी, लिमिटेड.
रे पेपर मिल, मुंबवा, पुणे पदमजी पेपर मिल, मुंबई.
पूर्वी आम्हांस लागणारा सर्व कागद आम्ही आपल्या देशांतच तयार करित होतो, आणि महाराष्ट्रातील कागदाचा धंदा सुप्रसिद्ध होता.
सध्यांच्या यांत्रिक युगांत, कागदाचे प्रकार आणि त्यांस असलेली मागणी विलक्षण वाढली असतां आम्ही पूर्ण स्वदेशी कागदच कां वापरूं नये आणि आम्हांस सर्व स्वदेशी कागद कां पुरवतां येऊं नये। ह्या प्रश्नांस; दि डेक्कन पेपर मिल्स कंपनीनें, अनेक प्रकारांचा व प्रतींचा कागद आपल्या कार्यक्षम कारखान्यांत तयार करून समाधानकारक उत्तर दिलें आहे.
तुम्हास कसलाहि कागद पाहिजे असो, त्यासंबंधानें खालील पत्त्यावर चौकशी करून तो कागद घ्या.
८१५-१६ भवानी पेठ, पुणे. अहमदाबाद हाऊस, बॅलर्ड एस्टेट, मुंबई.

हे पत्र पुणे, पेठ भांबुडा घ. नं. ९३६१३ आर्यभूषण छापसान्यांत रा. अनंत विनायक पटवर्धन यांनी छापिलें, व रा. श्यांपाद वामन काळे, बी. ए., यांनी 'दुर्गाधिवार,' भांबुडा घ. नं. ९२४/१३, पुणे शहर, येथें प्रसिद्ध केले.